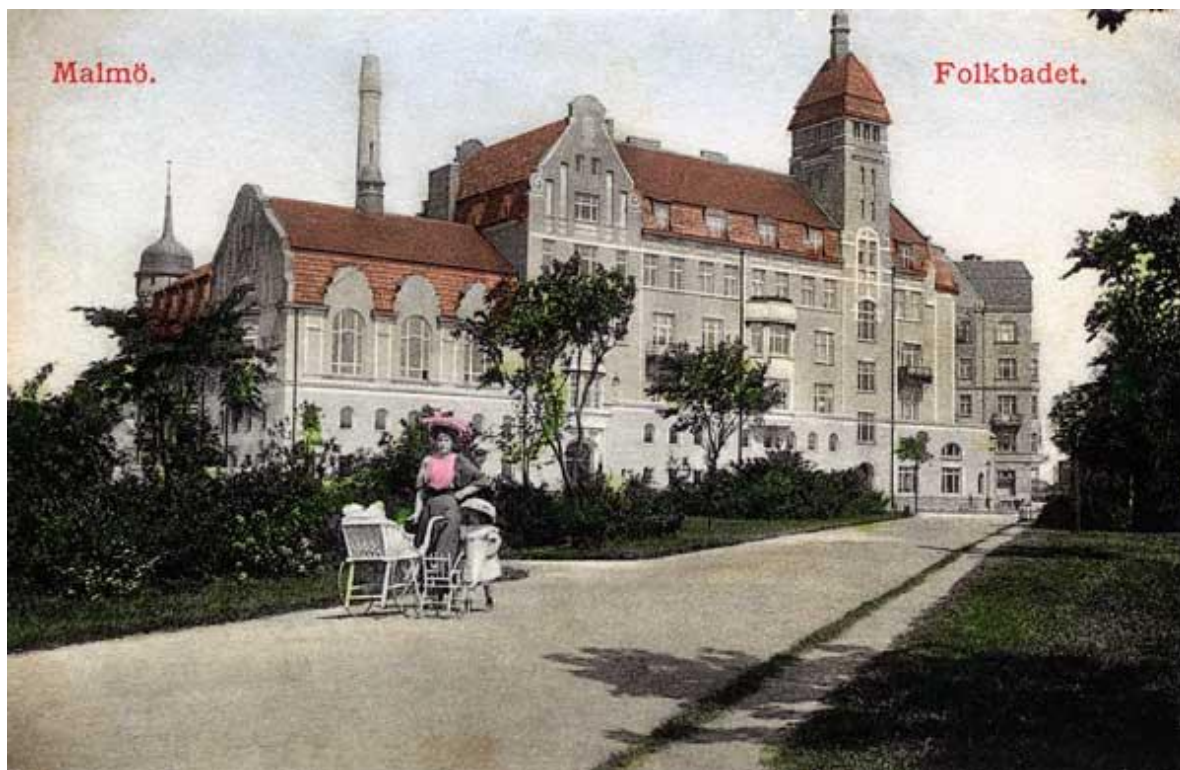

Badhus och saltvatten

Originalpublicering 2016-01-31

Eber Ohlsson

Om Malmö stads badhus historia, med betoning på vattenaspekten, inklusive det saltvatten som finns i bassängerna. Hur badning gick från att primärt vara en hygienisk angelägenhet till att bli en motionsangelägenhet.

Malmö folkbad i kv Gasklockan. Christian Kindblads vykortssamling.

Det började 1935 med ett förslag till stadsfullmäktige i Malmö från styrelsen för Kommunala varmbadhuset. Detta badhus fanns i en byggnad som låg i kvarteret Gasklockan. Styrelsen ansåg att utrymmena i detta då 25 år gamla badhus var otillräckliga, varför de önskade att badhuset skulle utvidgas samt att det byggdes en modern simhall.

Även om varmbadhuset alltså öppnades 25 år tidigare - på hösten 1910, så får man gå ytterligare 10 år tillbaka - till år 1900 för att finna idén till det badet. Då motionerade doktor Petré i stadsfullmäktige om att uppföra en badanstalt för billiga bad. Skrivelsen som låg till grund för motionen var undertecknad av några hantverkare och arbetare, men även av en byggmästare.

Behovet av ordentliga och prisbilliga varmbad var ett behov som sjukkassorna i staden ansåg behövdes, inte minst för att skaran arbetare var växande. Sjukkassorna ansåg att det egentligen inte bara var en angelägenhet för dem utan var en allmännare samhällsangelägenhet, då det var av stor sanitär betydelse att det fanns lätt tillgång till goda och ändmålsenliga varmbad.

Sjukkassorna, de var 66 st, hade betalat en för tiden betydande sjuk- och begravningshjälp, vilket staden, om dessa kassor inte hade funnits, troligen i stället hade fått betala. Motionen om att uppföra en badanstalt för billiga bad resulterade i att frågan överlämnades till drätselkammaren, dåtidens kommunstyrelse, för yttrande.

När drätselkammaren var klar med sitt yttrande hade det gått två år. De anförde att de ansåg att det skulle bli för dyrt om staden själv byggde och förvaltade en sådan badanstalt. De föreslog att staden i stället skulle träffa avtal med AB Malmö södra bad- och ångtvättinrättning, som avsåg att bygga en badanstalt i kvarteret Örnen.

Aktiebolaget skulle kunna få ett räntefritt lån under 10 år när bygget var klart, samt få bland annat vatten från stadens vattenverk för 10 öre/m³. Men detta pris skulle bara gälla för den förbrukning som skedde i anstaltens andra klass, vilket var den del som arbetarna skulle använda. Stadsfullmäktiges beslut var att utse en kommitté, som skulle göra en fullständig utredning om frågan om uppförande av en badanstalt för billiga bad för mindre bemedlade.

Byggnaden till vänster är Malmö folkbad i kv Gasklockan. Christian Kindblads fotosamling.

Kommittén lade fram sitt betänkande 1904 och konstaterar där att nyttan av bad numera var så allmänt erkänd att de inte ansåg det behövdes göra en utredning om just detta.

De skriver vidare:

"Då ett regelbundet bruk af bad har ett såväl hygieniskt som moraliskt oskattbart inflytande, och förty upparbetandet till en allmän och god folksed af den hittills, särskildt hos arbetsklassen, mera undantagsvis förekommande vanan af regelbundet badande, hålla komiterande före, att omsorgen om inrättande af badanstalter för billiga bad väl bör anses såsom en samhällsangelägenhet." De noterar även att erfarenheterna visar överallt att kvinnor badade mindre än män, förhållandet var 2 till 7.

Då badet i kvarteret Örnen nu var byggt, föreslogs att det skulle byggas en badanstalt i Östra Förstaden, och föreslår en av staden ägd tomt norr om kvarteret Malte. Kommitténs förslag hade gjorts med hjälp av stadsarkitekten Salomon Sörensen. Ett förslag med både ritningar och byggnadsmaterialbeskrivning, där kvalitetsmaterial hade valts för att undvika dyra underhållskostnader.

Efter att frågan i stadsfullmäktige hade behandlats fyra gånger 1904 beslöt fullmäktige att anmoda drätselkammaren att ta fram ett enklare och mindre kostbart bad, samt överväga var badet skulle placeras. Drätselkammaren skulle vidare träffa avtal med AB Malmö södra bad- och ångtvättinrättning om pris och villkor för badande i dess andra klassavdelning. Ett av villkoren var att det inte skulle förekomma drickspengar på badanstalten.

Hösten 1905 kom det nya förslaget, men fullmäktige beslöt i januari 1906 att staden skulle vänta med att uppföra en ny badanstalt. Detta beslut glädde inte sjukassornas medlemmar, som med 14 000 medlemmar bedömdes representera 42 000 människor, varför de bildade en folkbadsförening och i oktober 1906 år beslöt fullmäktige att till Malmö sjukassors folkbadsförening u.p.a. upplåta en tomt i kvarteret Gasklockan, där föreningen fick gynnsamma villkor om de där byggde ett badhus.

Genom en motion 1907 i fullmäktige anhöll föreningen att staden skulle ge en garanti för ett byggnadslån för det badhus föreningen tänkte uppföra. I motionen redogör föreningen för det byggnadsförslag arkitektfirman Ewe & Melin hade gjort. Förutom badet skulle byggnaden även ha några lägenheter, bland annat en läkarbostad med praktik för en sjukasseläkare. Föreningen trodde att detta skulle komma att avsevärt öka badfrekvensen.

Det planerades även för en ångtvättinrättning, något som enligt enstämmda vittnesbörd från andra folkbadsanstalter skulle befrämja regelbunden badning av den ogifta arbetsbefolkningen, vilka då här skulle ha möjlighet göra sitt linneombyte. Föreningen hade gjort en provborrning och på 10 meters djup funnit vatten med viss salthalt. Borrningen skulle kunna ge 300 liter per minut. De avsåg att också göra en ny borrning till större djup för att erhålla sött vatten till ångpannorna och tvättinrättningen. I maj 1908 beslöt fullmäktige att ge föreningen den begärda garantin.

Malmö folkbad i kv Gasklockan. Christian Kindblads vykortssamling.

Byggkostnaderna blev högre än kalkylerat. Investeringen i vattenrening kostade 15 000 kr, men man kunde då tillgodogöra sig den rikliga tillgången på grundvatten och spara vattenavgifter till vattenverket på 12 000 kr, vilket omräknat till 2015 års värde motsvarar knappt 600 000 kr. Föreningen ville på grund av de ökade kostnaderna att staden skulle gå i borgen för ytterligare lån. Konsul August Schmitz och lektor Edward Lindahl föreslog i stället att folkbadet skulle ombildas till ett aktiebolag, där staden och fordringsägarna fick aktier motsvarande sina fordringar, ett förslag fordrings-ägarna dock inte accepterade, varför folkbadsföreningen gick i konkurs 1911.

För att staden skulle få klarhet i de tekniska anordningarnas beskaffenhet konsulterades en specialist från Göteborg. Hans utlåtande var att på badet fanns dyrbara och opraktiska specialanordningar, varför han föreslog att bland annat vattnet borde köpas från stadens vattenverk, vilket var billigare än att använda grundvattnet och rena det i det anskaffade reningsverket.

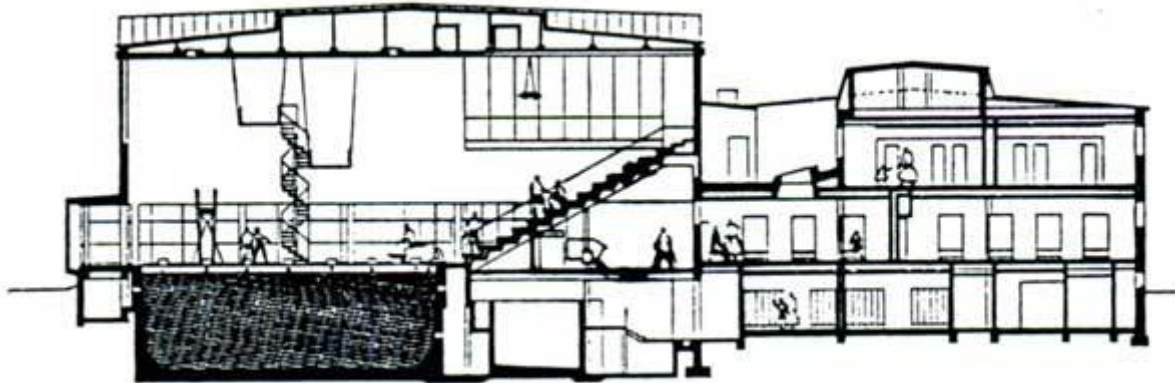
En annan följd av konkursen blev att staden till sist övertog badet och tillsatte en styrelse för Malmö stads folkbad. Då staden inte själv ville driva badet fick AB Malmö södra bad- och ångtvättinrättning 1913 arrendera folkbadet för en tid av tio år. Ett av avtalsvillkoren var att staden förband sig att leverera intill 35 000 m³ vatten, samt att vatten och el inte skulle debiteras till högre avgift än vad som gällde för stadens institutioner. Det poängterades att badhusens största förbrukning skedde under de kallare årstiderna, då stadens vattenverk hade rik tillgång till vatten och därför utan olägenhet kunde sälja vattnet till detta pris, som då var 13 öre/m³, vilket skulle bli 6 kr/m³ i 2015 års värde.

När frågan om att höja badavgifterna togs upp i stadsfullmäktige 1915, var skälet de förhöjda priserna för kol och tvål under den rådande kristiden. Det konstaterades då att badinrättningen till största delen tillgodosåg sitt vattenbehov ur egna brunnar och endast en mindre del från stadens vattenverk. De höjda badavgifterna räckte inte till för den inflation som rådde under första världskriget, varför arrendatorn AB Malmö södra bad- och ångtvättinrättning utan lov höjde priserna, men även vissa tider stängde badinrättningen. Då detta var ett kontraktsbrott, sade staden upp avtalet 1917.

Även bolaget sade upp avtalet. Det blev till sist en skiljedom, som staden vann, men då bolaget gick i konkurs, kunde staden inte räkna med att få någon ersättning därifrån. Däremot hade vid kontraktets ingående fem borgensmän ställt sig som garantier för bolagets förpliktelser, en för alla och alla för en i borgen såsom för egen skuld.

När bolaget nu inte kunde betala sin skuld till staden fick dessa borgensmän träda in. Dessvärre var två av dem, nämligen direktör L Lachmann och grosshandlare P Ståhle, på ekonomiskt obestånd, varför man inte kunde förvänta sig att få något skadestånd från dessa. De tre andra borgensmännen, bankiren Theo Dieden, direktören Wilhelm Happach och grosshandlare Philip Schoug accepterade efter förhandlingar att betala skadeståndssumman 75 000 kr, vilket motsvarar 1,4 miljoner kr i 2015 års värde. Avtalsuppsägningen ledde till att staden själv skötte driften av badverksamheten.

Simhallsbadet i Malmö - med saltvatten i bassängerna.

År 1935 beslöt stadsfullmäktige att tillsätta en kommitté, som förutsättningslöst skulle utreda frågan om att tillgodose lokalbehovet i staden för simövningar, varmbadhusets bassäng hade bara måtten 15x8 m, men även lägga fram förslag till program för arkitekttävlan rörande denna blivande anläggning.

Kommittén kom i sitt betänkande 1939 fram till att det nya badhuset skulle ligga så centralt som möjligt med goda spårvägsförbindelser till olika delar av staden. Den plats som då föreslogs låg utmed Regementsgatan mellan Realskolan och Borgarskolan. Kommittén framhöll att platsen hade ytterligare en fördel, en rörledning för intag av salt vatten från Öresund kunde ledas dit utan allt för stora kostnader.

De skriver vidare att även om bassängvolymen synes bli stor, så kommer tillskottet av vatten att bli ringa, då bassängvattnet kommer att pumpas till ett reningsverk, där det kommer att befrias från all smuts och praktiskt taget även från bakterier, för att därefter pumpas tillbaka till bassängen. Därför behövde rörledningen till havet inte ha en särskilt stor dimension.

Kommittén hade gjort en studieresa till ett flertal badinrättningar i Skandinavien och då kommit fram till att även om en så stor bassäng som är 50 m lång visserligen har sina fördelar, kan det med tanke på kostnadsaspekten en mindre bassäng vara tillfyllest. Deras förslag blev en 33 1/3 m lång och 16 2/3 m bred bassäng. För mindre barn föreslogs en bassäng med måtten 15x5 m och ett högsta djup av 0,7 m. Det föreslog även trampolin och svikter, samt att det skulle anordnas platser för 1 000 à 1 500 åskådare.

På kommitténs uppdrag ingick även att lägga fram förslag till program för arkitekttävlan för nytt badhus med simhall. Med detta förslag beslöt stadsfullmäktige att anordna en arkitekttävling, men med två alternativ, antingen där varmbadhuset låg eller den nya platsen vid Regementsgatan. Beslutet nämnde också att det skulle undersökas i vilken mån tipsmedel kunde erhållas som bidrag till anläggningskostnaden.

Arkitekttävlingens prisnämnd beslutade 1941 att ett förslag som hade valt kvarteret Gasklockan som plats för den nya simhallen skulle få första pris, ett förslag som var inlämnat av arkitekterna Gunnar Wejke och Kjell Ödeen samt medarbetaren Gösta Wiman. Ett genomförande av tävlingsförslaget byggde på att den gasklocka som stod i kvarteret kunde avlägsnas omedelbart. Om detta inte kunde göras förordade prisnämnden att platsen vid Regementsgatan skulle väljas.

Stadsfullmäktige beslutade i oktober 1941 att bygga badhuset vid Regementsgatan i överensstämmelse med ett av arkitekterna Gunnar Wejke och Kjell Ödeen uppgjort förslag. Men byggnadsrestriktioner vid denna tid gjorde att den nya simhallen inte kunde byggas förrän staten lättade på dessa restriktioner.

I oktober 1953 kunde stadsfullmäktige besluta om att bygga en badhusbyggnad med simhall i kvarteret Regenten vid Regementsgatan. Valet av bassänglängd blev 25 m. Tiden och teknikutveckling gjorde dock att det ursprungliga anslaget behövde mer än fördubblas. Med Simhallen blev det primära i badandet mer på motion än på hygien.

Det beslutades även att lägga en 944 m lång saltvattenledning i eternit med diametern 150 mm från Öresund genom Slottsparken till Simhallen, ett arbete VA-verket gjorde 1954 på uppdrag av fastighetskontoret och till en kostnad av 120 000 kr. När Bo01 byggdes fick VA-verket på uppdrag av Fritid Malmö göra en mindre omläggning av saltvatten-ledningen.